

De hervorming van de Admiraliteit op het einde van de XVIe eeuw met betrekking tot Duinkerken

De kennis van de geschiedenis van ons zeewezen, steeds bekampt door de bijna onomstootbare verkeerde overtuiging dat wij in het domein van de scheepvaart geen noemenswaardig verleden bezitten, laat in menig opzicht nog veel te wensen over. We hebben het verleerd zeewaarts te kijken.

Deze enkele bijdragen beogen niets anders dan een klein tipje van de sluier, waarachter nog zoveel verborgen ligt, op te lichten en een voorname episode uit ons maritiem verleden tot haar recht te laten komen: de rol en de betekenis van de krijgsvloot op de Vlaamse kust ten tijde van de Aartshertogen. Deze oorlogsvloot immers werd steeds in een verkeerd daglicht gesteld omdat het bestaan van een admiraliteit, waarvan het ganse zeewezen afhankelijk was, over het hoofd werd gezien.

1. — De oorzaken van de hervorming van de admiraliteit in 1596.

Wanneer men de geschiedenis van de admiraliteit overschouwt, valt het op dat deze instelling een hele evolutie heeft doorgemaakt. Het ambt van admiraal, aanvankelijk van beperkte duur, groeide langzamerhand uit, onder invloed van allerlei factoren, tot een permanente functie, die toevertrouwd werd aan leden uit adellijke families. In de XVe eeuw werd het hele zeewezen aan het schier onbeperkt gezag van de admiraal onderworpen, die overeenkomstig de macht hem door de ordonnanties geschonken, zich door raden liet bijstaan. De vele en voor de kennis van het zeewezen

merkwaardige verordeningen op het stuk van de admiraliteit beperkten nadien veel van zijn almacht. Tevens konden zij noch de misstanden ter zee uitschakelen noch de admiraliteit de zo gewenste stabiliteit verzekeren. Verliezen we immers niet uit het oog dat tot in de XVIe eeuw van een bestendige goed georganiseerde oorlogsvloot geen sprake was en de kaapvaart, die tot een zeer winstgevend bedrijf was uitgegroeid, niet naar behoren kon beteugeld worden.

Daarbij komt nog dat de vorsten de legale vrijbuiters ontzagen en hun praktijken oogluikend moesten toestaan (1).

Eerst op het einde van de XVIe eeuw zou hierin verandering komen, toen men hier bij ons tot het inzicht kwam de rebellen ter zee te bestrijden. Meer dan ooit bleek hoe wenselijk en noodzakelijk het was de admiraliteit op een stevige basis herin te richten en welke nefaste gevolgen het ontbreken van een oorlogsmarine voor de Zuidelijke Nederlanden meebracht. De eerste werkende oorzaken voor de hervorming van de admiraliteit zijn naar onze mening te zoeken van 1583 af, toen Alexander Farnese de leiding van het zeewezen op zich had genomen en er een reorganisatie in doorvoerde,

(1) Voor de bibliographie verwijzen we naar :

R. De Gryse, *Onze nationale zeemacht onder de Boergondische hertogen*, in *Het Leger — De Natie*, nr 7, juli 1952; *De konvooiering van de Vlaamse vissersvloot in de XVe en XVIe eeuw*, in *Bijdragen van de geschiedenis der Nederlanden*, dl. II, 1948; *Zeevisserij en zeemacht onder Karel V*, in *Het Leger — De Natie*, nrs 9 en 10, sept.-okt., 1953; J. Craybeckx, *Onze Oorlogsvloot in de XVIe eeuw*, in *Het Leger — De Natie*, nrs. 11-12, nov. dec. 1948; *De Organisatie en de konvooiering van de koopvaardijvloot op het einde van de regering van Karel V*, in *Bijdragen van de geschiedenis der Nederlanden*, dl. III, 1949; J. Denucé, *De admiraliteiten van Vlaanderen en Antwerpen*, in *Academie der marine van België*, boek I, 1956-57; L. Vrijman, *Kaapvaart en zeeroverij*, Amsterdam, 1938; J. Bolsee, *Inventaire des archives des conseils et sièges d'amirauté*, in *Inventaires des archives de la Belgique*, Tongeren, 1932, blz. 147-216.

welke geschoeid was op de leest van het Spaanse veldleger.

Na de verovering van Duinkerken in 1583 begreep deze geniale veldheer welk groot nut hij van deze uiterst gunstig gelegen strategische zeehaven kon hebben. Hij vestigde er opnieuw een admiraliteitsraad en maakte van de stad een oorlogshaven, waarvan de Noordelijke Nederlanden later de last zouden ondervinden. Op 1 september 1583, vaardigde hij een reglement uit over de handel en de zeevaart, waardoor hij zichzelf als kapitein-generaal, in naam van de vorst, de opperste leiding over het zeewezen toeigende (2).

Langzamerhand zou men nu tot een nauwkeuriger omschreven reglementering komen, doch de bevoegdheid van de admiraal zal er hoe langer hoe gevoeliger onder lijden. Op 2 januari 1585 stelt Ferdinand de Salinas, op bevel van Farnese, een voorlopig reglement op voor de marine, die aan de vorige ordonnanties herinnert, doch aan de omstandigheden werd aangepast (3). Toen Emmanuel de Lalaing, markies van Renty, op 10 december 1586 tot admiraal werd aangesteld, bleek uit zijn benoemingsbrief dat hij dezelfde prerogatieven behield als zijn voorgangers (4). In werkelijkheid had

(2) Elke kapitein moest voortaan in het bezit zijn van aanstellingsbrieven op straf van als zeerover veroordeeld te worden. Een paspoort werd vereist om met de rebellen handel te drijven. Het opgerichte admiraliteitshof zou als prijsgerecht fungeren. Het tribunaal bestond uit het raadslid van Vlaanderen, Josse Huysmans, en Gaspard Beliver, auditeur der garnizoenen van Duinkerken. P. Faulconnier, *Description historique de la ville de Dunkerque*, dl. I, blz. 87; J. Bolsee, *op. cit.*, blz. 152.

(3) In 1585 werd Salinas, dokter in de rechten en auditeur-generaal, superintendent van de admiraliteitsraad. Renier Gardins, baljuw van Duinkerken nam het ambt van fiscaal waar. Onder de voornaamste bepalingen stippen we aan dat Farnese ook in andere havens de oprichting van tribunalen van eerste aanleg voorzag. Beroep kon aangetekend worden bij de gouverneur-generaal, die bijgestaan werd door Salinas. De oorlog ter zee, de handel en de visserij ressorteerden onder Farnese. A.R.A., A.A., 107.

(4) J. Bolsee, *op. cit.*, blz. 135.

Farnese heel de leiding van het zeewezen op zich genomen. Al de handelingen van de admiraal werden gecontroleerd door een stel Spaanse ambtenaren, die allen door de gouverneur-generaal waren benoemd. Ondanks de herhaalde protesten van de admiraal om tot de traditionele organisatie terug te keren, bleef heel de Farnesiaanse hervorming zoals ze was (5). Meer nog, op 14 april 1587 besloot Farnese onder voorwendsel van de politieke instabiliteit te Gent, waar het admiraliteitshof na de Scheiding was gevestigd, dat de door hem gevestigde raad te Duinkerken zou blijven functioneren en voortaan ook de definitieve besluiten zou nemen. Bij twijfelachtige gevallen was evenwel beraadslaging met de admiraal verplicht (6). Onder impuls van de admiraal, wiens hoge waardigheid fel was verminderd, vaardigde Filips II op 2 augustus 1590 een nieuwe ordonnantie op het stuk van de admiraliteit uit, die voor het eerst een zeer nauwkeurige, klare en systematische geordende uiteenzetting geeft van de bevoegdheid van de admiraal, de bewapening en uitrusting van oorlogsschepen, de regeling van de buitgemaakte prijzen op zee en het verlenen van vrijegeleiden en paspoorten.

Van rechtstreeks belang hier is dat de admiraal, alhoewel hij de bevoegdheid van zijn collega's uit het Bourgondisch tijdperk niet zal evenaren, opnieuw de luitenant-generaal ter zee werd, bekleed met een juridische, administratieve en militaire macht (7).

Echter niet voor lang! Onmiddellijk na de dood van Lalaing in 1591, maakte Farnese van de vacature ge-

(5) J. Bolsee, *op cit.*, blz. 153. Deze ambtenaren waren: De proveedor, de tenedor, de pagador, de contador en de kommissaris-generaal.

(6) L. Lemaire, *L'amirauté de Dunkerque*, in *Bulletin de l'Union Faulconnier*, dl. XXXI, 1934, blz. 167-169.

(7) A.R.A., A.A., 3, f° 73-89, Ordonnance du Roy nostre Sire sur le fait de l'admirauté es pays de pardeça. De ordonnantie, die als voorbeeld zal dienen voor alle andere verordeningen omtrent

bruik om zijn centralisatieplannen verder door te voeren. Op 20 december 1591 stelde hij twee kommissarissen aan, Ferdinand de Salinas en Antoon van Bourgon-dië, heer van Wakken en vice-admiraal, om het door hem uitgestippeld plan uit te werken: de reorganisatie van de vloot te Antwerpen en te Duinkerken en de vestiging van een admiraliteitsraad in beide basissen (8). Na vier maanden verblijf te Antwerpen, togen beiden op 23 april 1592 naar Duinkerken (9). In oktober werd Karel, graaf van Mansfelt, tot admiraal aangesteld, welke functie hij drie jaar uitoefende. Samen met de admiraliteiten zou hij het beheer over het zeewezen waarnemen. Hij slaagde er gedeeltelijk in de oude rechten van de admiraal te herstellen, doch hij kon niet beletten dat Salinas, als kommissaris-generaal en afgevaardigde van de gouverneur-generaal, een bevoegdheid behield die nagenoeg de zijne evenaarde. Tijdens de afwezigheid van de admiraal nam hij zelfs zijn functie over (10).

Ook de admiraliteiten gingen voort met reglementen uit te vaardigen en beslissingen te nemen zonder de admiraal hierbij te erkennen. In september 1593 vaardigde Mansfelt een instructie uit waarin hij de raadsleden

het zeewezen, bevat 50 artikelen. Een Vlaamse tekst is uitgegeven in het *Placcaet-Boeck*, dl. II, blz. 346-364. De admiraal werd bijgestaan door een raad en tribunaal van eerste aanleg. Beroep was mogelijk bij de Geheime- of de Grote-Raad. Voortaan wordt „Algemeen Rijksarchief, archieffonds van de admiraliteit, afgekort tot A.R.A., A.A. De nummers verwijzen naar de inventaris van J. Bolsée.

(8) A.R.A., A.A., 107, f° 7-8. *Commission sur le conseiller Salinas et de Wacken pour réformer tant le train et équipage de mer pour le rendre mieulx*. In hun instructie wordt het doel, de bevoegdheid en de samenstelling van de raden nader omschreven.

(9) Farnese had zelf de raadsleden aangeduid. Het tweetal kwam op 13 januari 1592 te Antwerpen toe. Ze riepen de raadsleden bijeen, die allen hun functie aanvaardden. Samen met de raad, die uit zes raadsleden, een griffier en een deurwaarder bestond, voerden zij de opgelegde bevelen uit. A.R.A., A.A., 899, f° 1 en f° 30.

(10) A.R.A., A.A., 107, Aanstellingsbrief van Salinas. J. Bolsee, *op. cit.*, blz. 155.

aan hun bevoegdheid herinnerde en hen er op wees dat zij ten dienste van de admiraal stonden (11). De admiraliteitsheren, die door de gouverneur-generaal waren aangesteld en naar meer onafhankelijkheid streefden, erkenden echter zijn oppergezag niet meer. De raad van Antwerpen verzocht de gouverneur-generaal dat hij de admiraliteit, zoals in de andere landen, als een koninklijke raad, bestaande uit een admiraal, een vice-admiraal en een aantal raadsleden, allen met wel omschreven instructies, zou beschouwen en niet meer als een raad van de admiraal (12). Ferdinand de Salinas, die met de raadsleden reeds moeilijkheden had ondervonden en tot de traditionele organisatie van de admiraliteit wou terugkeren, stelde echter de landvoogd voor de admiraliteiten van Antwerpen en Duinkerken eenvoudig af te schaffen en de leiding van het zeewezen toe te vertrouwen aan de admiraal, de kommissaris-generaal en een contador. Wanneer het nodig bleek zou het vloothoofd zich mogen laten bijstaan door zelf gekozen raadsleden, die een raad zouden vormen in een stad, door de admiraal zelf bepaald. Om alle nutteloze uitgaven en twisten te vermijden, moest het aantal raadsleden zo beperkt mogelijk gehouden worden (13).

(11) Voor Antwerpen dateert de instructie van 11 september 1593. We troffen dezelfde instructie aan voor Duinkerken; het stuk is ongedateerd. De raad „à la charge et choix de Monseigneur l'admiral" zetelde 3 dagen per week. Zij sprak recht in zijn naam en alle stukken werden onder zijn naam verzonden. In gewichtige gevallen moesten de raadsleden met hem overleg plegen. De admiraal is het hoofd van de raad, na hem de kommissaris-generaal en vervolgens de vice-admiraal. A.R.A., A.A., 536, Instruction pour le conseil de l'admirauté et la ville de Dunkerque.

(12) A.R.A., A.A., 107, Remonstrantie op het stuk van de admiraliteit; datum onbekend. Welk de houding van Duinkerken in dit konflikt is geweest, konden we niet achterhalen.

(13) A.R.A., A.A., 107, Discours du conseiller Ferdinand de Salinas sur l'établissement du fait de la marine et équipage de mer de pardeça. Ook dit stuk is ongedateerd. Wanneer we de evolutie van de admiraliteit zo voorhouden, dan is het omdat deze ons de meest logische blijkt.

De admiraliteiten behaalden de overwinning. Op 4 november 1596 bepaalde Albrecht dat voortaan één raad gevestigd te Brussel en afhankelijk van de koning, over het zeewezen toezicht zou houden. De admiraliteiten van Duinkerken en Antwerpen werden afgeschaft (14).

De motieven, welke hem ertoe gebracht hebben de hervorming door te voeren, heeft Albrecht nauwkeurig omschreven bij de aanvang van de ordonnantie. Hij wees erop dat de vorige verordeningen op het stuk van de admiraliteit, door de langdurige binnenlandse oorlogen en andere wanordelijkheden, onvoldoende waren onderhouden en dat het in het belang van de vorst was dat het zeewezen op doeltreffende en krachtige wijze zou gereorganiseerd worden. Ook de rampspoed en de ellende, die over de eens zo bloeiende Nederlanden gekomen waren, moesten voor een groot deel aan het ontbreken van een soliede zeemacht en vlootleiding — één der voornaamste pijlers van een land — toegeschreven worden (15).

Dat het hem ernstig was gemeend met zijn zienswijze over het belang van een scheepvaart, heeft Albrecht meer dan eens beklemtoond. In een brief aan Pilips II beschrijft hij de reden van de hervorming wat nader. Om de taak, die hem de koning had opgelegd, beter te kunnen volbrengen, besteedde Albrecht, op advies van Nederlandse raadsheren, een bijzondere aandacht aan het zeewezen : „ pour estre membre si principal de cest estat et par lequel l'ennemy peult recevoir plus d'incommoditez que de nul aultre ”. Hij kwam echter tot de vaststelling dat het met de toestand van de oorlogsmarine heel erg was gesteld : „ l'on y a remarqué peu d'or-

(14) Alle stukken opgesteld door de admiraliteit hadden als formule : Le Roy et son conseil de l'admiralité... Na de afstand : Les Archiducqs et leur conseil de l'admiralité...

(15) A.R.A., A.A., 3, f° 3.

dre et de la confusion beaucoup". Bij het aanschouwen van die wanorde, besluit de gouverneur-generaal, stond ik verslagen en wist eerst niet wat aanvangen. Na lang nadenken ben ik tenslotte ingegaan op het voorstel van hen, die me aanspoorden de oorlogsmarine te organiseren en heb ik eveneens besloten een admiraliteitsraad op te richten (16).

Al hebben de admiraliteitsheren de aartshertog tot een hervorming aangespoord, dan nog komt hem de verdienste toe deze raad te hebben opgevolgd en het belang van een zeeoorlog te hebben ingezien. Samen met Alexander Farnese is hij één van de weinige landvoogden geweest, die zich daadwerkelijk met het zeewezen hebben bezig gehouden. Daar het de hertog van Parma echter aan de gelegenheid ontbrak zijn plannen volledig uit te werken en de eerst navolgende landvoogden het eenmaal getroffen besluit om de „rebellen" te water aan te vallen niet kordaat toepasten, hebben we moeten wachten op een kardinaal om de admiraliteit de gewenste stabiliteit te verzekeren.

2. — *De organisatie van de Admiraliteitsraad.*

Op 4 november werd de admiraliteit naast de persoon zelf van haar stichter, Albrecht van Oostenrijk, een bestendige raad, die op elk ogenblik zowel in vredes- als in oorlogstijd in alle maritieme aangelegenheden kon ingrijpen en waaraan iedereen zich diende te onderwerpen. Aan de almacht van de admiraal, die reeds door de vorige ordonnanties gevoelig in waardigheid was verminderd, werd aldus een definitief einde gemaakt, daar de raad, waarvan hij nu voorzitter werd, de bevoegdheid van het vroeger vloothoofd verkreeg.

Benevens de president bestond de raad uit zes raadsleden, van wie de beslissingen onherroepelijk waren.

(16) A.R.A., A.A., 107, brief van Albrecht aan Filips II, 12 januari 1597. Op 1 mei antwoordde Filips II dat Albrecht de hervorming mocht uitvoeren!

Elk raadslid verkreeg stemrecht en welke functie ze ook bekleedden, hun stemmen hadden dezelfde waarde.

Het hoofd van de raad droeg de titel van „Admiraal ter zee” en onder de zes raadsleden bekleedde de vice-admiraal de eerste plaats. De volgende twee waren rechtsgeleerden, van wie één het ambt van fiscaal zou waarnemen. Twee waren deskundigen op het gebied van zeerecht en handelsverkeer. De reëks werd afgesloten door een Spanjaard, die over de nodige kennis moest beschikken om tevens het ambt van contador te bekleeden. Aan de aldus samengestelde raad werd tevens een griffier en een deurwaarder verbonden (17).

De taak welke de admiraliteit toeviel was in alle opzichten gewichtig. De raadsleden kregen de opdracht de volledige leiding van de zeeoorlog op zich te nemen.

Binnen afzienbare tijd moest een effectief van twaalf oorlogsschepen aangelegd worden. Voor het onderhoud waren vijfentwintigduizend gulden per maand voorzien. Niet alleen de krijgsvloot maar ook de kapersvloot resorteerde volledig onder de admiraliteit. Voortaan was het eenieder verboden zonder vergunning oorlogssche-

(17) De functie van voorzitter bleef vacant tot 25 oktober 1599, toen Karel, graaf van Arenberg, tot admiraal werd aangesteld. Hij verscheen echter eerst in de admiraliteit op 9 november, waarna hij regelmatig het voorzitterschap waarnam en de besprekingen leidde. Hij trok 1500 gulden per maand. Op 11 december 1596 werd de viceadmiraal, Antoon van Bourgondie, heer van Wakken, aangesteld als eerste raadslid. Zijn wedde bedroeg 600 gulden. De vijf overige raadsleden ontvingen hun benoemingsbrief op 15 december. Deze waren: Meester Karel Malineus, licentiaat in de rechten en binnenburgemeester van de stad Antwerpen; hij zou de functie van fiscaal uitoefenen, Ferdinand de Salinas, dokter in de rechten, Jehan Guerra de la Vega, oud-provedcor en oud-commisaris-generaal van de marine; Maarten de la Faille, heer van Nevele, en Pieter Opmeer, oud-fiscaal van de admiraliteit te Antwerpen. Hun wedde bedroeg 150 gulden per maand. Als contador ontving Vega 50 gulden meer. A.R.A., A.A., 3, f° 1-16. Als griffier of secretaris fungeerde Frans de Grote en als deurwaarder Claude Le Febure. Ze werden eveneens op 15 december aangesteld en hun wedde beliep 50 en 25 gulden per maand. A.R.A., A.A., 3, f° 16-19.

pen uit te rusten. De aanvragen om ter kaapvaart te gaan moesten rechtstreeks tot de admiraliteit gericht worden. Tevens reikten de raadsleden aan de Hollandse en Zeeuwse vissers paspoorten uit, waardoor dezen hun vreedzaam bedrijf ongestoord mochten uitoefenen. De opbrengst van die belasting kwam de admiraliteit ten goede. Ook om met de vijand en de rebellen handel te drijven moesten de kooplui licentenrecht hebben betaald en voorzien zijn van geldige paspoorten. Vooraleer deze vergunningen van kracht werden moesten de bezitters van deze vrijgeleiden in de raad van admiraliteit verschijnen, alwaar hun attachebrieven werden verleend. Zonder deze brieven hadden de paspoorten niet de minste waarde en dienden de handelsschepen ook niet gespaard te worden. Dit lastgeld kwam eveneens aan de admiraliteit toe en niet aan de admiraal zoals voorheen.

De raadsleden zouden er verder zorg voor dragen dat de oorlogsschepen regelmatig uitliepen en tevens zouden zij de kapiteins de nodige richtlijnen verstrekken over de te volgen houding jegens de vijand. Ze hielden zich bezig met het vraagstuk van de voorziening van het personeel en materiaal : de rekrutering van de matrozen, uitrusting en bouw van oorlogsschepen, afneming van wapenschouwingen, de controle op de opgebrachte prijzen. Kortom, de volledige zeeoorlog stond onder hun bevoegdheid. Op rechterlijk gebied ontvingen ze zowel de criminele als de burgerlijke rechtspraak in alle geschillen, misdaden en overtredingen, die bij het zeewezen werden begaan.

De raad zetelde aan het hof te Brussel. De dagelijkse vergaderingen werden gehouden van 's morgens negen uur tot elf en van drie tot vijf in de namiddag. De aarts-hertog stond er op dat elk raadslid op de zittingen zou aanwezig zijn. Slechts om een wettelijke en gegronde reden kon men daarvan door de president ontslagen worden. Zoals reeds hoger vermeld, nam de admiraal

het voorzitterschap waar. Bij diens afwezigheid werd hij door de vice-admiraal vervangen. Gaven beiden belet, dan kwam de taak aan het oudste raadslid toe. Alle besluiten werden door meerderheid van stemmen genomen. Hun uitspraak had dezelfde juridische bewijskracht als deze van de andere soevereine raden.

Een speciaal zegel werd voor de admiraliteit gegraveerd, waarmee alle uitgaande stukken moesten gestempeld worden. Alle besluiten, afkondigingen en welke acten ook, moesten op naam van de koning gebeuren en niet meer op die van de admiraal (18).

Wat onmiddellijk bij deze uiteenzetting opvalt is de grondige wijziging van de admiraliteit en de grote bevoegdheid van die instelling. In feite krijgen we hier de stichting van een soeverein lichaam, met een rechterlijke, administratieve, politieke en militaire bevoegdheid.

Om de enorme taak van de admiraliteit te vergemakkelijken, benoemde Albrecht een staf van ambtenaren, die van de raad afhankelijk waren, doch er geen zitting in hadden. Het merendeel van dit personeel had reeds vroeger bij de admiraliteit gefungeerd onder leiding van de admiraal. We noemen: de contador, de kommissaris-generaal, de pagador-generaal, de tenedor, de provoost-generaal en de meester-chirurg, allen op hun beurt bijgestaan door een stel bedienden of afgevaardigden.

Het raadslid en contador, Guerra de la Vega, die reeds voordien bij het zeewezen als kommissaris-generaal en provedor had gefungeerd, nam het financieel beheer van de admiraliteit waar. Alles registreerde hij

(18) We steunden ons op de ordonnantie, zoals deze voorkomt in het register waarin de instructiebrieven, aanstellingsbrieven en andere belangrijke akten staan opgetekend, nl. A.R.A., A.A., 3, f° 3-6v. Het ontwerp van de ordonnantie bevindt zich in hetzelfde archieffonds onder 170, bundel 3. — Verder op de „Instruction particulière de ce qu'auront à faire les chiefs et six conseillers du conseil de l'admiralité”. A.R.A., A.A., 3, f° 7-9.

op zulke wijze dat men op elk ogenblik wist hoeveel nog in kas was. Hij hield boekhouding van alle onkosten en uitgaven, die aan de oorlogsschepen werden besteed. Hij maakte de inventaris op van het effectief zowel van de oorlogs- als kapersvloot, met de volledige uitrusting betreffende personeel of materiaal. Hij kontroleerde de naleving van de kontrakten, die met de handelaars werden gesloten, en al hetgeen in of uit de opslagplaatsen van de tenedor ging. Hij noteerde alle gelden die door de raadsleden werden bevolen.

Heel lang bleef hij niet in functie. Toen hij in 1598 met een verlof van zes maanden naar Spanje vertrok en na drie jaar nog steeds niet was teruggekeerd, werd hij op 20 november 1601 door zijn plaatsvervanger Gonzalo Guerra de la Vega opgevolgd.

Van toen af fungeerde de contador niet meer als raadslid en kreeg als opdracht zich te Duinkerken te gaan vestigen (19). Hij werd te Brussel vertegenwoordigd door een bediende, die alles noteerde wat de contadorie betrof.

De taak van kommissaris-generaal werd aan Jean-Baptiste de Tassis toevertrouwd. Eveneens verplicht te Duinkerken te gaan wonen, hield hij zich aldaar bezig met alle mogelijke aangelegenheden van het zeewezen en bracht de raad regelmatig verslag uit. Hij was het oog van de admiraliteit op de Vlaamse kust. Niets mocht aan zijn waakzaamheid ontsnappen. Zonder de voorkennis van de admiraliteit werd hem nochtans alle vrije initiatief ontnomen. Samen met de assessoren monster-

(19) A.R.A., A.A., 3, f° 71-72. Zijn instructie werd enigszins gewijzigd. In een register tekende hij alle oorlogsschepen op met een nauwkeurig verslag van alles wat aan boord was. Daarbij de gecharterde schepen van de particulieren : de prijs per maand en per tonnemaat, grootte van het schip, effectief, bezoldiging. Verder noteerde hij alle opgebrachte prijzen. Hij trok 240 gulden. A.R.A., 3, f° 91-94. Instruction para vos Gonzalo Guerra de la Vega contador del nostra armada naval.

de hij de zeelui, inspecteerde de oorlogsschepen, stuurde de rollen naar Brussel op, onderhandelde met de kapiteins over de proviandering van de schepen, onderzocht de klachten over de kwaliteit van de levensmiddelen of over de houding van de kapiteins aan boord en bracht verslag uit van de krijgsverrichtingen. Hij had vrije toegang tot de zetel van Duinkerken en kon aan de beraadslagingen deelnemen met uitzondering van de kwesties die de criminele of civiele juridictie aanbelangden (20).

De tenedor was verantwoordelijk voor de levensmiddelen en alle materiaal, die in de magazijnen opgeslagen werden, ammunitie en geschut inbegrepen. Hij stond tevens in voor de uitdeling van de hem toevertrouwde goederen, die onder controle van assessoren geschiedde. Het ambt werd toevertrouwd aan Michel Fourleaux, die zich te Duinkerken moest gaan vestigen (21).

Don Jeronimo Walther Zapata, pagador-generaal van het landleger, kreeg de opdracht eveneens deze functie bij het zeewezen te vervullen. Zowel in de raad te Brussel als in de subalterne raden te Duinkerken en te Antwerpen, moest hij zich laten vertegenwoordigen door bekwame en betrouwbare personen, die onder gezag van de admiraliteit stonden. Hem werden alle gelden en fondsen, bestemd tot het onderhoud van de krijgsvloot, toevertrouwd om op bevel van de admiraliteit verdeeld te worden. Bovendien werden alle op zee opgebrachte prijzen, zowel deze van de oorlogs- als ka-

(20) Hij werd aangesteld op 15 december 1596. Hij trok 200 gulden per maand, waartegen hij herhaaldelijk protesteerde. A.R.A., A.A., 3, f° 36-37 ; f° 37-41.

(21) Aangesteld op 31 december 1596 ontving hij zijn instructiebrief op 14 juli 1597. Hij was evenwel van zijn taak op de hoogte daar hij dezelfde functie reeds te Antwerpen had uitgeoefend en aldaar ook verbleef. Hij trok 150 gulden per maand. A.R.A., A.A., 3, f° 41 ; f° 43-45.

persschepen, in afwachting van de uitspraak over de al dan niet rechtmatigheid van de buit onder zijn hoede gesteld (22). Onder drang van de particuliere reders, die bij dit nefast systeem veel nadeel ondervonden, werd zijn instructie op 18 december 1598 in die zin gewijzigd dat alle prijzen door kapers opgebracht voortaan bij de reders zelf werden gedeponeerd. Enkel in geval van betwisting werden de goederen aan ambtenaren van de admiraliteit in bewaring gegeven (29). De taak van de pagador werd korte tijd nadien opnieuw gewijzigd. Op 7 juni 1600 werd Diego de Peralta, substituut van Zapata te Duinkerken, als „ontvanger van de rechten van de admiraliteit en buitmeester” aangesteld. Voortaan hield Zapata zich nog uitsluitend bezig met de ontvangst en verdeling van de gelden uit Spanje, bestemd voor de oorlogsvloot (24). Peralta, met verplichte residentie te Duinkerken en vertegenwoordigd in alle andere havens, stond in voor de bewaring van alle goederen, die door de aartshertogelijke oorlogsschepen naar de havens van de Zuidelijke Nederlanden werden opgebracht. De instructie bepaalde zeer nauwkeurig hoe dit alles moest uitgevoerd worden. Eveneens op de verkoop aanwezig, nam hij het bedrag in ontvangst en regelde, volgens een welbepaald systeem, met de assessoren de verdeling van de inkomsten. Niet alleen hield hij de rekening bij van het buitgeld, doch tevens ook van de inkomsten van het lastgeld en alle andere rechten, die aan de admiraliteit toekwamen. Hij was ook betaalmeester (25).

(22) Hij werd benoemd op 1 april 1597. Zijn instructiebrief volgde op 21 juni. A.R.A., A.A., 3, f° 47; f° 29-32. Zoals bij de contador geschiedde de administratie in het Spaans.

(23) A.R.A., A.A., 3, f° 32-34.

(24) A.R.A., A.A., 3, f° 66-66v. Hij werd slechts definitief in zijn ambt gevestigd op 20 november 1601.

(25) A.R.A., A.A., 3, f° 67-70.

In de plaatsen waar er geen zetel van de admiraliteit was gevestigd, vertegenwoordigde een kommissaris de raad. Zijn functie bestond er speciaal in toezicht te houden op de oorlogsschepen en de opgebrachte prijzen (26).

Tenslotte staat de provoost-generaal in voor de handhaving der orde. De bewaking van de krijgsgevangenen viel eveneens onder zijn bevoegdheid. Hij werd bijgestaan door stokknechten, een benaming, die aan duidelijkheid niets te wensen overlaat (27).

Oprichting en organisatie van de zetel te Duinkerken.

De raadsleden, die zich geen ijdele illusies maakten over de enorme taak welke hen opgedragen was, togen korte tijd na hun aanstelling aan het werk en kwamen in eerste vergadering bijeen op 9 februari 1597. Na een korte toespraak van Salinas over de taak en de bevoegdheid van de nieuwe hervormde instelling van de admiraliteit en na lezing van de aartshertogelijke ordonnantie van 4 november 1596, werden aanstonds gewichtige problemen aangepakt. Onder deze onderzocht en besprak de vergadering de heroprichting van de zetels te Duinkerken en te Antwerpen, waarvoor doorslaggevende argumenten naar voren werden gebracht (28). Daar geschillen en allerhande discussies, die het zeewezen of de kaapvaart aanbelangden, in maritieme plaatsen schering en inslag waren, zou het voor de partijen, die hun recht opeisten, voortaan een grote last en kostbare

(26) Als commissaris op de Vlaamse kust fungeerde naar alle waarschijnlijkheid slechts één persoon: Gilles Thielmans, met residentie te Sluis. Na verovering van deze kustplaats in 1604 werd hij bij het einde van ditzelfde jaar als afgevaardigde van de admiraliteit te Oostende benoemd. A.R.A., A.A., 20. Brief van 22 november 1604.

(27) De provoost was Nikolaas Robbelaere. Hij resideerde eveneens te Duinkerken. A.R.A., A.A., 5, f° 36.

(28) A.R.A., A.A., 5 register, f° 2.

tijd betekenen om telkens de raad te Brussel te moeten gaan raadplegen. Daarbij zou de oprichting van subalterne raden in de nabijheid van het krijgstoneel zelf het zeewezen in alle opzichten ten goede komen (29). De raadsleden stelden Albrecht voor een tweetal assessoren naar beide vlootbasissen te sturen om samen met een griffier en de vice-admiraal de criminele en civiele rechtspraak waar te nemen, bij de opgebrachte prijzen tegenwoordig te zijn om deze te inventariseren en tot de publicatie van de buit zouden zij een eerste onderzoek instellen en de raad op de hoogte brengen. Zij sprak het definitieve oordeel uit. Wanneer het echter ging om gevallen, die niet veel om het lijf hadden, zoals geschillen tussen matrozen onderling of zeelui met burgers, dan mochten ze zelf een uitspraak vellen. Dit gold eveneens voor misdrijven op zee begaan. Overschreed de som de vijftig gulden, dan konden alle personen, die meenden dat het vonnis tegen hen uitgesproken onrechtvaardig was, bij de raad te Brussel in beroep gaan (30).

De gouverneur-generaal keurde het hem op 26 januari 1597 voorgelegde project goed en stelde voor raadsleden uit de vroegere admiraliteiten aan te stellen (31).

Op 9 mei 1597 werd na een zorgvuldig onderzoek de kandidatuur van vier onderlegde personen voor de zetel te Duinkerken aan de aartshertog voorgesteld. Onder dezen bevonden zich twee rechtsgeleerden en twee deskundigen op het gebied van zeehandel en scheepvaart (32). De zesde juni 1597 betuigde de landvoogd zijn instemming op de hem voorgedragen lijst en werden Renier Gardins, Pieter Hessels en Mathias Berk als assisterende rechters van de „admiraliteitszetel geves-

(29) A.R.A., A.A., 3, f° 95-99.

(30) Idem, f° 99-100.

(31) A.R.A., A.A., 3, f° 99-100.

(32) Idem. f° 100.

tigd op de maritieme kusten van Vlaanderen" aangesteld (33). De vierde assessor, Jan Wouters, die tevens als griffier fungeerde, werd op 11 augustus benoemd (34).

De zetel werd echter nog uitgebreid. Eveneens op zes juni werd Jan de Ardennois als deurwaarder „pour la meilleure direction et conduite des affaires de l'admiralité et exécution de la justice d'icelle" aan de subalterne raad verbonden (35). Een figuur die niet alleen in de zetel te Duinkerken, doch tevens ook in de oorlog ter zee uitstekende diensten heeft bewezen, was de befaamde en beruchte Vlaamse kapitein Adriaan Dieriksen, die op zeven juni als luitenant-admiraal en bevelhebber van het admiraalschip „Sint Albert" werd aangesteld. In afwezigheid van de vice-admiraal kwam de militaire superintendentie over de krijgsvloot hem toe (36). Dit personeel heeft nagenoeg ongewijzigd tot aan het Bestand gefungeerd.

Op elf augustus 1597 ontving de luitenant-admiraal en de vier assessoren een zeer gedetailleerde instructie, die niet alleen hun taak heel nauwkeurig omschreef, doch tevens uiterst merkwaardig is voor de kennis van

(33) Renier Gardins, licentiaat in de rechten en „premier juge assesseur" fungeerde als baljuw te Duinkerken. Op 17 oktober 1597 kreeg hij het ambt van fiscaal toegewezen, een functie die hij 14 jaar in de aldaar gevestigde admiraliteit had uitgeoefend. A.R.A., A.A., 3, f° 52. Mathias Berk, een Hollands banneling, was de specialist op het gebied van de handel en scheepvaart en zeer goed op de hoogte van het Hollandse en Zeeuwse zeeleven. Pieter Hessels, die deel had uitgemaakt van de admiraliteitsraad te Antwerpen, was de tweede expert. De laatste, Pieter Ingelbert, licentiaat in de rechten en pensionaris van Duinkerken, was de andere jurist. Hun wedde bedroeg 60 gulden per maand. A.R.A., A.A., 3, f° 97.

(34) Daar hij het ambt van pensionaris moest laten varen, weigerde Ingelbert de functie. Jan Wouters stond bekend als een uitstekende jurist en polyglot. A.R.A., A.A., 3, f° 55.

(35) Over hem is ons verder niets bekend. Hij trok 20 gulden per maand. Idem, f° 56.

(36) A.R.A., A.A., 3, f° 50.

het zeewezen onder de regeringsjaren der Aartshertogen.

We beperken ons tot de bepalingen voor de zetel te Duinkerken. De vice-admiraal was het militair hoofd van de zeestrijdmachten. Tijdens zijn afwezigheid werd hij vervangen door de luitenant-admiraal (art. 1). Wat de houding op zee en de tucht aan boord betrof, zouden de assessoren de artikelbrieven en de verordeningen stipt doen naleven (art. 2). Voor alles moesten zij samen met de luitenant-admiraal er nauwkeurig op waken dat alle misdaden, overtredingen en buitensporigheden door de zeelui begaan, naar behoren werden gestraft (art. 3-4). De assessoren zouden hun ambtsbezigheden uitoefenen in een hun daartoe aangewezen gebouw, alle dagen van negen tot elf en van drie tot vijf. Op zon- en feestdagen werd alle werk neergelegd (37). Het voorzitterschap kwam aan de vice-admiraal toe. Tijdens zijn afwezigheid — hij nam zelf dikwijls deel aan de expedities en fungeerde bovendien als raadslid — werd hij vervangen door de eerste assessor. Telkens als er kwesties werden besproken, die de functie van de kommissaris-generaal aanbelangden, leidde deze voorname ambtenaar de vergadering (38). Alle besluiten werden bij meerderheid van stemmen genomen (art. 5). De gouverneur van Duinkerken kreeg enkel toegang tot de zetel wanneer hij iets mede te delen had waarbij het zeewezen baat vond of

(37) Dit gebouw lag, wellicht om praktische redenen, in de nabijheid van de stedelijke gevangenis en „le corps de la garde de la ville”. Het bevatte de volgende vertrekken: een geheime kamer, een vergaderzaal, een verhoorkamer, kamers voor de griffier en de deurwaarder.

(38) De plaatsen werden als volgt ingenomen: de vice-admiraal zat „au hault bout du bureau”; rechts van hem de kommissaris-generaal, links de eerste assessor. De volgende 2 plaatsen rechts werden bezet door de luitenant-admiraal en Mathias Berk. Recht tegenover zaten Pieter Hessels en Jan Wouters. A.R.A., A.A., 13, brief van 19 augustus 1597.

zaken werden behandeld, die hem of zijn soldaten betroffen (art. 6). De jurisdictie over alle aangelegenheden van burgerlijke of criminele aard kwam rechtstreeks onder de bevoegdheid van de assessoren en de luitenant-admiraal op voorwaarde dat de overtredingen tegen de belangen van het zeewezen indruisten en de som van vijftig gulden niet overschreden. Beroep tegen de uitspraak was enkel toegelaten wanneer de voorgeschreven som werd overschreden (art. 7). De jurisdictie strekte zich uit vanaf de haven van Boonen, niet inbegrepen, tot en met deze van Sluis (art. 20) (39). Over de al dan niet rechtmatigheid van de buit of andere belangrijke aangelegenheden kon de zetel geen uitspraak doen (art. 9). De overtredingen op zee begaan werden door de assessoren en de betrokken kapiteins beslecht zo deze voorzien waren in de artikelbrieven. Tegen hun uitspraak was geen beroep mogelijk. In de andere gevallen instrueerden zij het proces en stuurden de bundel naar Brussel op, eventueel voorzien van hun oordeel over de kwestie (art. 10). Samen met de kommissaris-generaal maakten zij een inventaris op van alle oorlogsschepen, die in vaart waren en werden gebracht, alsook van het materiaal dat voor de optuiging van de vaartuigen werd vereist. Ze inventariseerden tevens het proviand dat in de opslagplaatsen van de tenedor voorhanden was (art. 12).

Wanneer de raad niet tijdig kon verwittigd worden, konden zij de verdeling van levensmiddelen en ammunitie bevelen. De certificaten moesten evenwel getekend worden door de kommissaris-generaal en de griffier en gearafeerd door de oudste assessor. Om de maand werden deze naar de contador opgestuurd (art. 13). Sa-

(39) Na de vrede van Vervins (1598) en na de inname van Sluis (1604) liep de grens vanaf de haven van Grevelingen tot aan deze van Sluis.

men met de kommissaris-generaal onderzochten ze de bekwaamheid van de zeelui bij hun aanmonstering. Ze konden hen ten allen tijde ontslaan. Het aanwerven en doorzenden van kapiteins en schippers kwam toe aan de admiraliteitsraad (art. 17). Ze hielden nota van alle vacatures. Om de maand stuurde de zetel de lijsten van de zeelui, in dienst en soldij van de aartshertog, naar Brussel op (art. 18). Ze onderzochten alle reizigers, die door de schepen werden aangebracht en viseerden hun paspoorten. Alle inlichtingen over de vijand maakten ze aan de raad over (art. 21). Tenslotte mochten zij geen deel hebben in kaapvaartondernemingen of buitgoederen kopen (art. 22-23).

Besluit.

Volgens de ordonnantie van Albrecht op het stuk van de admiraliteit, ressorteerde dus het beheer van het zee-wezen voortaan onder de Raad van Admiraliteit, bijgestaan door een staf van ambtenaren. Dit betekent dat in het hervormde bestuursapparaat van de admiraliteit het noodzakelijk beginsel van eenheid een werkelijkheid werd. Van deze centrale instelling gingen nu alle maatregelen en besluiten, voor het gezamenlijke zee-wezen, geldig uit. Van Brussel uit, leidde deze generale staf de zeeoorlog, nam de buitgoederen onder zijn hoede en deed als prijzenhof over de al dan niet rechtmatigheid der prijzen uitspraak. Voorts stond de kaapvaart volledig onder controle van de raadsleden en spraken zij recht over alle delicten en misdrijven, die door de zeelui werden begaan. Tevens ook zorgden zij voor de materiaal- en personeelsvoorziening van de vloot. Om hun uitgebreide taak te verlichten en tevens om een betere controle op de zeemacht te kunnen uitoefenen, overwogen de raadsleden reeds in hun eerste vergadering de noodzakelijkheid om bij het strijdtoneel zelf een subalterne raad op te richten. Aldus kwamen, na goed-

keuring van de aartshertog, spoedig twee zetels, één te Duinkerken en één te Antwerpen, tot stand. Dit kollege van assessoren zorgde voor de uitvoering van de bevelen van de raad en hield ze, dank zij het onmiddellijk contact met de zeelui en andere aangelegenheden, regelmatig van alle gebeurtenissen en te nemen beslissingen op de hoogte. Daarbij oefenden de assessoren de burgerlijke en kriminele juridictie in eerste aanleg uit. De processen-verbaal van de zittingen tonen heel duidelijk aan dat de werkzaamheid van de raadsleden verbluffend was.

Practisch dag na dag onderzocht een grote meerderheid de meest diverse problemen over het zeewezen. Herhaaldelijk werden raadsleden uit verlof teruggeroepen om aan dringende besprekingen deel te nemen.

Op 1 oktober 1609 werden zowel de raad te Brussel als de twee zetels ontbonden. De admiraliteit had voor twaalf jaren afgedaan (40). Daar er echter nog heel wat hangende processen waren, besloot Albrecht de Grote Raad van Mechelen met het afhandelen ervan te gelasten. Spoedig zag hij evenwel in dat deze karwei voor dit lichaam te groot was. Vele financiële en administratieve kwesties waren al evenmin opgelost en ook de papieren van de contador bleken niet in orde. Om in al deze zaken zo spoedig mogelijk klaarheid te brengen, stelde Albrecht een kommissie aan, bestaande uit de raadsleden Ferdinand de Salinas, Karel van Male, Gonzalo Guerra de la Vega en de griffier Frans de Grote. Zij zijn het die de admiraliteit en haar bestuursorganen in de navolgende jaren hebben gelijkwideerd (41).

F. POLLENTIER

(40) A.R.A., A.A., 72, brief van de aartshertog aan de admiraliteit, 1 oktober 1609.

(41) A.R.A., A.A., 72, idem, 26 januari 1611.